

आक्षेप-प्राथमिक

ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಣೆ:

પહેલો આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના—આ સા
 વૈત્રિક ભાષનાવાળી બાલ-પ્રાર્થનાઓનો તાનકો
 સંમિલિત બાસ કરીને વિદ્યાર્થીઓ માટે કરવાનાં
 આવ્યા છે. પાઠીદાર વિદ્યાર્થી આશ્રમમાં સવાર
 સાંઝ કરાની પ્રાર્થના ઉપરથી આ સંમિલિત પ્રસ્તાવ
 ના છે. એનો કુટુંબ—પ્રાર્થના તરીકે પણ
 ઉપયોગ થાય એવી ભાવના છે * *

ચોથી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના—છેલ્લી આવૃ-
 ત્તિમાંથી કેટલીક પ્રાર્થનાઓ કમી કરી તેને સ્થાન
 આ આવૃત્તિમાં બીજી કેટલીક સુંદર પ્રાર્થનાઓ દાખલ
 કરવામાં આવી છે. બીજી આ આવૃત્તિમાં પ્રા-
 નાઓના ત્રણ ખંડ પાઠવામાં આવ્યા છે. પ્રથમ
 ખંડ નાનાં બાળકો માટે અને બીજા પાઠી સન-
 જનાઓ માટે છે. ત્રીજા ખંડમાં વાનગી તરીકે
 પ્રાર્થનાના કેટલાક સુંદર સંસ્કૃત શ્લોકો બાળક
 માટે કરે એ હેતુથી આપવામાં આવ્યા છે. પાછલા
 આવૃત્તિ કરતાં આ આવૃત્તિ વધારે લોકપ્રિય
 નિવડશે એવી ઉમેદ છે.

ગુજરાત વિદ્યાર્પીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કેપીરગઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૧૮૪ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ગાલપ્રાદીન,

વિષય ટી. . . ૬૫.

બાલ-પ્રાર્થના

સંગ્રહ કરનાર
કલ્યાણજી વિહંગભાઈ મહેતા.

સોલ ઍજન્ટ-રુડન્ટસ ટ્રા-ઓપરેટીવ સ્ટોર્સ,
પાટીદાર વિદ્યાર્થી આશ્રમ,
નાનપુરા, સુરત.

આવૃત્તિ એથી, પ્રત, ૪૦૦૦. કુલ પ્રત, ૮૦૦૦.

ઇ. સ. ૧૯૧૯.

મૂલ્ય સવા આના.

સંસ્કૃત

પ્રભુનાં વહાલાં બાળકોને ચરણે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
સામલપાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

પ્રસિદ્ધ કરનાર—કુંવરજી વિઠ્ઠલભાઈ મહેતા.

ઠેકાણું—‘પટલખંધુ’ ઓરિસ, પારસીશેરી, મુરત.

છાપનાર—ઈશ્વરલાલ કસનંદાસ કાપડીયા ‘જૈન
વિજય’ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ ખપાડીયા ચકલા-મુરત.

અનુક્રમણિકા.

ખંડ—૧

પૃષ્ઠ.

૧ આપજો આપજો ...	૫
૨ નિદ્રા મહીં નહિ હતું ...	૬
૩ અહો નાથ હિમા અમે ...	૯
૪ અહો દેવના દેવ ...	૧૦
૫ બાળક હું છું તમારો રે ...	૧૨
૬ અરજ સુણો અવિનાશી... ..	૧૩
૭ શ્રી જગત્પતિ... ..	૧૪
૮ પ્રિયકર પ્રભુ	૧૫
૯ પ્રભુના ચરણ શિર તો ઢળતાં ...	૧૬
૧૦ અમારા બાહુમાં બળ દે... ..	૧૭
૧૧ નાથ ! શરણ હું પડ્યો... ..	૧૮
૧૨ આપ છો અનાથ નાથ... ..	૨૦
૧૩ જય ત્રિભુવન ત્રાતા સ્વામી ...	૨૧
૧૪ જય જય જગત્પતિ	૨૨
૧૫ સૌનું કરો કલ્યાણ	૨૩

ખંડ—૨

૧૬ હે પ્રભુ નામ તારું જપું પ્રીતથી ...	૨૫
૧૭ પ્રેમનિધિ નાથ !	૨૭

:૧૮ અખિલ બ્રહ્માંડના નાથને	...	૨૮
૧૯ મંગલ મન્દિર ખોલો	...	૩૩
૨૦ પ્રભુ મારા હૃદયમંદિરે પધારો	...	૩૪
૨૧ હૃદય કદિન અને શુષ્ક અને જ્યારે	...	૩૭
૨૨ પ્રાણનાથ ! પ્રાણ પાથરું	...	૩૮
૨૩ મુજ જીવન આ પ્રભુ તુંથી ભરું	...	૪૦
૨૪ પરમેશ્વર પૂર્ણ કૃપાલ તમે	...	૪૨
૨૫ પ્રભુ ! પરમ પ્રાણ !	...	૪૫
૨૬ દીનના દયાળ છોડી	...	૪૭
૨૭ નિવેદન તમ પ્રતિ એ મ્હારું	...	૪૮
૨૮ પ્રેમલ વ્યાપ્તિ તારો દાખવી	...	૫૦
૨૯ મુંદર શિવ મંગલ	...	૫૩
૩૦ અંતર મમ વિકસિત કર	...	૫૫
૩૧ પ્રેમા ! અંતર્યામી	...	૫૬
૩૨ મારાં નયણાંની આજસરે	...	૫૮
૩૩ જ્યાં જ્યાં નજર મારી કરે	...	૬૦

ખંડ—૩

પ્રાર્થનાના સંસ્કૃત શ્લોક	...	૬૨
---------------------------	-----	----

ॐ

બાલ-પ્રાર્થના

ખંડ-૧

૧

પ્રભાત.

આપજો આપજો, સારું સધળું મને,
હે પ્રભુ, આજ આખા દિવસમાં;
બાલ ગણી જ્ઞાત મારા ઉપર આજુજો,
જેથી હું રહું બધો દિવસ સુખમાં.

આપજો આપજો બુદ્ધિ બહુ આપજો,
રાખજો મારું આ શરીર સારું;
આપજો આપજો સારી મતિ આપજો,
જેથી હું કામ ન કરું નહારું.

આપજો આપજો સદગુણો આપજો,
આપજો વળી બહુ શુભ વિચારો;

આપને આપને આપની ભક્તિ ને,
આપને વળી મને સંગ સારી.

આપને આપને મીઠી વાણી મને,
રાખને મારું મન પ્રૂથ રાજ;
સૌનું હું કામ કરું એવું બળ આપને,
સૌની સંવા કરું જેથી ઝાઝી.

સૌથી બહુ આપને આપ પ્રભુની કૃપા,
જેથી મળશે મને જે હું માગું;
માગ્યું નથી સારું જે તેલ પણ આપને,
એટલું બોલી હું પાપ લાગું.

શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્ર.

૨

વસંતતિલકા.

નિદ્રા મહીં નહિ હતું તનભાન જ્યારે,
જેશે જુઓ પુરણ રક્ષણ કીધું ત્યારે;

તેને પ્રભાત સમયે પ્રથમે સ્મરે,
કાર્યો બધાં દિવસનાં પછીથી કરે.

જીવોનું પાલન કરે પ્રીતથી સદા એ,
રે જીવ કાજ રચના જગની જણાયે;
તેજસ્વી સૂર્ય શશી^૧ નિત્ય પ્રકાશતારે;
દે જીવને જીવન શક્તિ વધારતારે;

ટાળે તિમિર^૨ ગગને બમો દિન રાત,
આરામની નથી તહીં પણ એક વાત.
થાક્યો બધા દિવસના શ્રમથીજ પ્રાણી,
રાત્રિ બહી સુખ દોંઝે ભર નિદ આણી.

જો મેધમંડળ કરે નિયમિત વ્રષ્ટિ,
સંતોષ ને હરખ માંહી કુલાહ સૃષ્ટિ;
પૃથ્વી વનસ્પતિ વડે ધન ધાન્ય આપે,
પ્રાણી તણાં કદિન કષ્ટ અનેક કાપે.

શું આ મુશ્કયાં પવન પાવક^૧ પાણી ઘસે,
 પ્રાણી તણું જીવન એ ત્રણ નિત્ય દીસું;
 જો ચાકરી મનુષ્યની ત્રણને દોંધી છે!
 શું સુખ સાધન તણી રચના દોંધી છે!
 આહા! પ્રભુ! મનુષ્યને મન મુદ્ધિ આપી,
 સના વડી સહુ જીવો પર તેની સ્થાપી;
 એવું દેહું સદિવ^૨ પાલન જે કરે છે,
 તેને ભૂલી નહિ ભજે જન પાર્થી તે છે.
 માણું મુમુક્ષિ પ્રભુજી નીતિ પંથ વાળો,
 ભલાવતા સરવ સંશય મુજ ટાળો;
 છે મુજ ધર્મ ગણો કામ બધાં કડંડે,
 સદ્ભક્તિથી પ્રભુ તણા ચરણે હરંડે.
 મધુવચરામ.

અહો નાથ ! હિમા અમે હાથ જોડી,
કરો રંક સામે કૃપા દૃષ્ટિ થોડી;
સદા તાપ ને પાપથી તો ઉગારો,
અમે માર્ગોએ ઇશ ઓ પ્રેમ તારો.

હિયોં સૂર્ય તો પૂર્વમાં પૂર તેજે,
ગર્ભ રાત વીતી જુઓ વાત રહેજે;
પ્રભો ! તું વિના કોણ સંભાળનારો?
અમે માર્ગોએ ઇશ ઓ પ્રેમ તારો.

પશુ પક્ષી ને પ્રાણીઓ કામ લાગ્યાં,
પડી એમ ઉદ્યોગમાં સુખ માગ્યાં;
અમારી પ્રભો ! બુદ્ધિ વિદ્યા વધારો,
અમે માર્ગોએ ઇશ ઓ પ્રેમ તારો.

કુડાં દુઃખ કાપી રૂડાં સુખ આપો,

અમારા શિરે નાથજી હાથ થાપો;
 મુખે જાય આ આજનો દિન સારો,
 અમે માર્ગીએ ધણ એ પ્રેમ તારો.

અખરદાર.

૪

ભુજંગી

અહો દેવન! દેવ હે વિશ્વસ્વામી,
 કરું હું સ્તુતિ આપની શીષ નામી;
 દયાળુ પ્રભુ આપદાથી ઉગારો,
 દીનાનાથ તું એક આધાર મારો.

પ્રભુ માત ને તાતં છો આપ મારા,
 તમે છો સદા સર્વને પાળનારા;
 કીધા છે કરોડો તમે ઉપકારો,
 દીનાનાથ તું એક આધાર મારો.

હું છું રાંકનો રાંક અગ્નિ પ્રાણી,
 ન મારી કશી વાત તુંથી અજાણી;

કરો હે દયાળુ હમા તાંક મારો,
દૌનાનાથ તું એક આધાર મારો.

અમે બાળકો બોલીએ હાથ જોડી,
અમારી મતિ હે પ્રભુ છેક થોડી;
દયા લાવીને પ્રાર્થના દીલ ધારો,
દૌનાનાથ તું એક આધાર મારો.

અમે ને કુટુંબીજનો જે અમારાં,
રહીએ શરીરે સુખી સર્વ સારાં;
સદા આપજો આપ સારા વિચારો,
દૌનાનાથ તું એક આધાર મારો.

નથી મેં કરી આપની કાંઈ ભક્તિ,
નથી આપના ગુણ ગાવાની શક્તિ;
દયા લાવીને દાસ દુઃખો નિવારો,
દૌનાનાથ તું એક આધાર મારો.

(દાસપરે દયા લાવોરે, - જો રાગ)

બાળક હું છું તમારોરે, પ્રભુ પિતાજી ! બાળક
હેત અધિક વધારોરે, પ્રભુ પિતાજી ! બાળક

હું તો ના તમને ભજતો, સારું તે ન સમજંતો,
દુઃખથી પણ મને ન મારો મારોરે; પ્રભુ

જીભપર નથી કાપુ મારો, કહું હું ખોટા લવારો,
શિખવાડો બોલ સારો સારોરે; પ્રભુ

ઉજડ છે માંડ અંતર, કરો ત્યાં સુંદર વાવેતર,
ખીલવો વિદ્યાનો ક્યારો ક્યારોરે; પ્રભુ

ઉજળું માંડ મન કરજો, ઝગઝગતી ખુદ્ધિ દેજો,
જેવો આકાશે તારો તારોરે; પ્રભુ

પ્રભુ ! મને બાળક જાણી, હેત હૈયામાં આણી,
મસ્તક પર હાથ ધારો ધારોરે; પ્રભુ

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા

પદ-લેખી કે દેશ

અરજ સુણો અવિનાશી,
અમારી અરજ સુણો અવિનાશી-ટેક.

આપ દયાળ અમે સૌ બાળક,
એક અમારી આશ— અમારી.

વાંક કરે બાળક તો બહુએ,
થશે ન લેશ ઉદાશ— અમારી.

બાણતર બાણવા બેળાં થઈએ,
કરશે નહિજ નિરાશ— અમારી.

શુભ ગુણ લઈએ સહુએ સમજ,
ન રહે લેશ દયાશ— અમારી.

આપ શુભ મતિ સહગુણ સાથે,
સહુમાં થાય સમાસ— અમારી.

નિર્મળ મનમાં નિશ્ચિન રહીએ,
પસરે જેમ સુવાસ— અમારી.

મુખથી એવું માગી લહીએ, .
અંતર થાય ઉન્નત— અમારી.

આપ ! તણો આધાર મળ્યાથી,
હેયામાં છે હાશ— અમારી.

ન રહે લેશ કુધારો કદી પણ,
સુખનો થાય ન નાશ— અમારી.

‘કેશવકૃતિ.’

૭

કલ્યાણ.

શ્રી જગત્પતિ પ્રમુ આપ સન્મતિ,
સર્વ બાળકો કરે છે આજ વિનતિ;
કુમતિ કાપોને તું આપ સન્મતિ,
જેથી આ જગે ન થાય પાપ તો રતિ. શ્રી.

સર્વ જગતનો કર્તા તું છે, અંતરજામી બાપ;
પૃથ્વી પ્રાણી ઝાડ પર્વતો, અનાજ બીજ અમાપ. શ્રી.

સર્વ બાળકો અરજ કરે છે, કષ્ટ અમારાં કાપ;
વિદ્યાની વૃદ્ધિ કરવામાં, મદદ અમેને આપ. શ્રી.

બે કર બેડી પ્રણામ કરીએ તુજને વારંવાર;
સદા અમારાં વિધન હરીને, સુજશઆપ નિરધાર. શ્રી.

૮

(લંબોદર ગિરિજાનંદના-એ રાગ)

પ્રિય કર પ્રભુ! પ્રભુમું આપને. (૨)

સ્મરી તુજ પુણ્ય પ્રતાપને. પ્રિયકર૦

બળ બુદ્ધિ વિભુ! અતિ આપી, (૨)

સ્થાપો સુનીતિ છાપને—પ્રભુ સ્થાપો. પ્રિયકર૦

દયા દૃષ્ટિ અમ ઉર વિકસારી, (૨)

✓ સ્ફુરાવો સમજાવને—પ્રભુ સ્ફુરાવો. પ્રિયકર૦

જનમેવાતો મંત્રજ આપી (૨)
કર નિર્મળ અમ કાયતે—પ્રભુ કર૦ પ્રિયકર૦

૯

તોટક.

પ્રભુના ચરણે શિર તો ઢળતાં,
અમ અંતર આજ પ્રદુલ્લ થતાં;
સહુ પાપ તણી પ્રભુ માર્કો દોંજે,
શુભપ્રુદ્ધ બહુ અમ અંતર દે.

શુચિ-સ્નેહ^૧ તણા પ્રભુ મંત્ર લોંજે,
દીનદાઝ સદા ઉરમાં ઉભરે;
પરહિત મહી નિત જીવનની,
ઝરણી વહજો દોંન બાળતણી.

શુભભાવ ધરું, શુભ વાણી વડું,
શુભ કામ કરું, શુભનામ જપું;

બળ બુદ્ધિ વળી, ધન માત્ર સહ,
પરહિત મહીં ખર્યું પ્રભુ હું.

તનમાં મનમાં બળસિંચન તું-
કરી દે, અમ અંતર વિકસતું;
જગતાત ! શિરે નિજ હાથ ધરો,
પછી બાળકને ભય હોય કશો ?

ભ્રમિયુત્ર

૧૦

ગઝલ.

અમારા બાહુમાં બળ દે, અહોનિશ દેશહિત કરવા;
અમૂલ્ય બુદ્ધિનું બળ દે, અનેરાં^૧ દેશહિત કરવા.
અમેને ધૈર્ય ને શાંતિ, સદા દે દુઃખ સહવાને;
દયા દે ગંડી હૃદયે તું, દીનોનાં દુઃખ દહવાને.

૧. ઓરજ.

સતત ઉદ્યોગ દે અમને જીવનની ઉન્નતિ કરવા;
 હનરો હુન્નરો દેજો, ગરીબી દુઃખ દૂર કરવા.
 મુસલમાનો અને હિંદુ, બધામાં સંપ તું દેજો,
 ઉંડો ઉત્સાહ ને આશા, વળી આસ્થા ભરી દેજો.
 તખતી દેહની પરવા, સદા દે દેશની પરવા,
 ગરીબી યા અમીરીમાં સદા જનસેવ તું દેજો.
 વળી વિચાર વાણી ને સદા દે ઐક્ય આચારે;
 સદા દે ઇશ્તી સિદ્ધિ, સદા ઉત્સાહ વિચારે.
 દયાળુ ધર્મને યાચું, અમોને સદ્ગુણો દેજો;
 સદા જનસેવ એ ખ્યારું, અમારું સૂત્ર તું કરજો.
 મણિલાલ મોતીલાલ.

૧૧.

દી.જી.

નાથ ! શરણુ હું પડ્યો હવે તમારે
 અન્ય ઓથ નથી હસ કાઠ મારે:

બુદ્ધિ આપશે સદૈવ દેરી જેવી,
ક્રિયા સર્વ હું કરી શકીશ તેવી.

ધર્મ કર્મની ન વાત લેશ જાણું,
માન મૂર્ખતા વડે મમત્વ તાણું;
પાઠ-પૂજનમાં પ્રીતિ મેં ન કીધી,
કર્મ-દોષ વડે દુષ્ટ વાટ લીધી.

દયાસિંધુ છો ઉદાર ચિત્તવાળા,
જાણુતાં છતાં જપી ન નામમાલા !
વધુ શું કહું ! થયાં કરે બળાપો,
દીનબંધુ કૃપાસિંધુ કળ્પ કાપો.

દુઃખ દૂર થાય એજ ઇષ્ટ માણું,
પ્રેમથી પસારી હાથ પાવ લાંબું.
પાપ પુણ્યના વિચારને વિસારી,
હાથ કેશવહરિ ધારજો પધારી.

‘કેશવહરિ’

(મહિદીપ છંદની ચાલ)

આપ છો અનાથ નાથ, દીન હું બિખારી;
 આરજો પુકારું પ્રભુ, ! પ્રાર્થના તમારી—આપ
 વાયુ આ પ્રચંડ વાય, હૃદયનાર^૧ ઝોક ખાય;
 નાથ આપ થાવ રહાય, હો મને ઉગારી—આપ
 આપ માત, તાત, બ્રાત, સુણી એક દીન વાત;
 રાખો બાળ અંક તાત, સંકટો નિવારી—આપ
 અંતરે તપે છે તાપ, પડતાં પ્રમુજ પાપ;
 ટાળશે સંતાપ આપ, પ્રાર્થના સ્વીકારી—આપ
 પાય નાંખી બેઠિ હાથ, યાયું બાલ હું અનાથ;
 મસ્તકે કૃપાણુ હાથ, મૂકો સુખકારી—આપ

નર્મદાશંકર બાળાશંકર

૧. હૃદયરૂપી હોડી.

૧૩

જયત્રિભુવનત્રાતા^૧સ્વામિ ધટવ્યાપક^૨અંતર્યામિ
બળવંતાછો મહુનામી, સર્વેશ્વર સદગુણગામિ:-

સર,^૩ સરિતા,^૪ સાગર, ગિરિ, ઝરણાં,

ઝાડ પાન ફળ ફૂલ;

સૂર્ય શશી શોભિત તારક છે,

દિન રજની^૫અનુકૂલ:

ઉપકાર અસંખ્યજ, સ્વામિ!

વિસરે જન નિંદા હરામી.

ગર્ભ વિષે અમ રક્ષણ કીધું,

શિશુત્વ^૬ રક્ષા જેમ;

પણ પળ ક્ષણ ક્ષણ જીવન ભર,

અમ રક્ષા કરશે તેમ;

૧. રક્ષણ કરનાર. ૨. શરીરમાં વ્યાપનાર.

૩. સરોવર. ૪. નદી. ૫. રાત્રિ. ૬. બચપણ.

તમ ચરણ શરણ નિત્ય પામી,
સંકટ સહુ રહીએ વામી^૧.

આણુ આણુમાં વિણુ ! વ્યાપ્ત દીસો,
અમ અંતરમાં પણ આપ !

માફ કરો સહુ પાપ અમારાં,
સુખશાન્તિ ઘો આપ !

જય અજરામર^૨ ને અકામી,^૩
નમીએ નિત્ય નાથ ! પ્રણામી.

ચુનીલાલ રામચંદ્ર શેલત

૧૪

(હે પ્રભુ તારી કુદરત ન્યારી—એ લય)

જય જય જગપતિ તમને નમીએ,
પ્રેમે કર જોડી વિનવીએ.

૧. દૂર કરી. ૨. ઘડપણ અને મરણ વિનાના.

૩. ઈચ્છા રહિત.

તુંજ અમારો માતાપિતા છે,
 તુંજ મિત્ર ભગિની બ્રાતા છે;
 તુંજ અમારો સુખદાતા છે,
 તુંજ શરણે સુખથી સહુ રમીએ.
 તેં અમ કાળે સર્વ બનાવ્યું,
 અમ પવન જલ દાનજ આપ્યું;
 અમ જીવન આ તેંજ નિભાવ્યું,
 તુંજ કરુણારૂપ અમૃત પાપું;
 ગર્ભ મહીં અમ રક્ષણ કીધું,
 બાળપણું પણ સાચવી લીધું;
 હવે અમ જીવન ચક્રવે સીધું;
 અંતે નિજ સ્વરૂપે જઈ શમીએ.
 દલપતરામ નાથજી પુરાણી.

૧૫

ધન્યાશી.

સૌનું કરો કલ્યાણ, દયાળુ પ્રભુ.
 સૌનું કરો કલ્યાણ-દેહ

માણસ પશુ પંખીની સાથે,
 જંતુ છત્ર તમામ-દયાળુ પ્રભુ.
 જગના વાસીઓ સૌ સુખ ભોગવે,
 આનંદ ગાડે જન્મ-દયાળુ પ્રભુ.
 દુનીયામાં દઈ દુકાળ પડે નહિ,
 લડે નહિ કોઈ ગામ-દયાળુ પ્રભુ.
 સર્વ જગે સુખકારી વધે, ને
 વળી વધે ધન ધાન્ય-દયાળુ પ્રભુ.
 કોઈ કોઈનું ખૂંડ ન ઇચ્છે,
 સૌનું ઇચ્છે સૌ સમાન-દયાળુ પ્રભુ.
 પોત પોતાના ધર્મ પ્રમાણે,
 સર્વ જગે ભગવાન-દયાળુ પ્રભુ.

ખાંડ-૨

૧૬

રાગ પ્રભાત.

હે પ્રભુ નામ તારું જરૂર પ્રીતથી
 રીત રૂડી સદા એ રખાવે;
 ધર્મને ધારી રહું કરણી^૧ ઉત્તમ લાહું,
 આપ આપેા મને એજ લહાવે—હે.

ટાળવા પર પોતા દીન સંભાળવા,
 ભાળવા અંથ જાને ભરેલા;
 મ્હાય થઈ શ્રીહરિ સાધનો આપજો,
 ઇચ્છું અભિલાષ એવા સરેલા—હે.

મન અને વાણીથી કર્મથી પણ વળી,
 પ્રાણોનું હિત કરવાજ પ્રેરે;
 નાથ કરશે તમે લવ? કૃપા નેહથી,
 સહેલથી સુધરે જન્મ ફેરે—હે.

નિંદા વિચાર ને નિંદા આચારનો;
 અંતરે ભાવ સ્વપ્ન ન આવે;
 પુનિત^૨ એવી મતિ, પુનિત નીતિ વળી
 પ્રભુ સદા મુજ હૃદયે રખાવે—હે.

ઉપજી ઉરમિ^૩ જોવી મુજ અંતરે,
 વર્ણવી તેવી વિભુ તુજ આંગે;
 ઉચિત ધારે પ્રભુ તેટલું આપજે,
 ભક્ત તો ભાવતું સર્વ માગે—હે.

આપ કરુણાતણું કિરણુ લવ પામતાં,
 દીનતા દાસની સહેજ જાશે;

લીન થઇ ભક્તિમાં ભાવ ધરી ભાવથી,
બાલ તારાં મહુ ગુણ ગાશે—હૈ.

છાટાલાલ સેવકરામ.

૧૭

મુલાણા.

પ્રેમનિધિ? નાથ ! તુજ દાર આવી ઉભો,
દીન ભિક્ષાત્ર દાજે પુકારે;
નિધિ ભર્યો જોઇ આશા ભર્યો આવિયો,
પાત્ર ખાલી પિતા હાથ મ્હારે.

અખૂટ ભંડાર છે ભવનિધિ તાહરા,
ખિંદુ શું આપતાં શું જણાશે ?
હાથ ઓડ્યો મને નિમુખે વાળતાં,
કૃપણતા તાત ! તારી જણાશે.

૧ પ્રેમના સાગર.

સૃષ્ટિનાં પ્રતિ આણુ નાથ ! સંભૂત^૧ ક્યાં,
 શક્તિ વેરી તમે હાથ છોડે;
 રંક આ બાળને પ્રેમકણુ સિંચતાં,
 તો પછી તાત ! સંકાય શું છે ?

રિદ્ધ કે સિદ્ધિ સમૃદ્ધિના વૃત્તિ કે,
 છે નહિ ક્ષણિક એ સૌ વિકારી;
 યાચના એ પિતા ભરણુ તુજમાં રમું,
 રસિક તમ પ્રેમ લહરી વિહારી.

શ્રવાભાઈ અમીચંદ પંડત.

૧૮

પ્રભાતીકં.

અખિલ^૨ બ્રહ્માંડના નાથને નિત્ય હું,
 પ્રેમ-ભક્તિ થકી પાય લાગું;

દુર્ભતિ યાજ્ઞી સન્મતિ સદા આપશે,
એજ વરદાન ભગવાન માણું.

નિંદા નિષ્કુર કૌંધાં કૃત્ય મેં અતિ ઘણાં,
નાથ કરવાં ક્ષમા હાથ તારે;
દીનવત્સલ^૧ દયા-નિધિ^૨ નિજ દાસનાં,
વિપતિ^૩ ભય સંકટો તું નિવારે.

શરણુ છું ચરણુ પ્રતિ પ્રણમી પ્રણિપત^૪ કરૂં,
સ્મરણુ હૃદયે ધરું નિત્ય તારું;
વિનતિ ચિત્ત ધરે પાપ પ્રભુ પરહરે,
પ્રેમથી સાંભળો સતવન મારું.

સત્ય સચ્ચિદ્ધના^૫ સાક્ષી સર્વોત્તમા,
સર્વદા ક્ષેમ કલ્યાણદાતા;

૧. ગરીબપર માયા રાખનાર. ૨. દયાના
સાગર. ૩. વિપત્તિ, દુઃખ. ૪. પ્રણામ. ૫. ઈશ્વરનું
નામ.

પરમ કરુણા શક્તી, પ્રાર્થુ યાત્રા તણા,
ચિત્તને ઘો, તમે શાન્તિ શાતા.

અદ્યમતિ છું પ્રભુ સ્તવન તે શું કરું,
નમ્ર ભાવે તને નિત્ય વંદું;
નીતિ સન્માર્ગમાં બુદ્ધિ ટ્રેરી સદા,
સદગતિ આપશે ન્યાયસિંધુ.

ધન્ય ! તારી ગતિ ધન્ય ! તારી કૃતિ,
શુક્લસનકાદિકો કો ન પામ્યા;
ઋષિમુનિ વેદનંત્રે. સ્તુતિઓ કરે,
તેનિ ? અંતે વદીને વિરામ્યા.

૧. પરમાત્માનું સ્વરૂપ એટલું અગમ્ય છે, કે
તે આણું છે એમ કહી શકાયું નથી. તે માટે
તે આણું નથી એમ કહેવું 'પડે છે. જેમકે તે દૂર
નથી, નાનો નથી, મોટો નથી ઇત્યાદિ.

પ્રભુ કરે! અનુમોદો^૧ અવશ્યજો નવ લહે,
 ભક્તનો કર પ્રહો! રે કૃપાલા;
 ધર્મ ધારણુ કીધો નિજ પ્રજા પાળવા,
 રાખું વિશ્વાસ હું વિશ્વપાલા.

મુદ્દ^૨ વરતુ થકી ભિન્ન પ્રભુ છો તમે,
 શુદ્ધ ચૈતન્ય રૂપે વિરાગ્ને;
 જ્ઞાન ઇચ્છા ક્રિયા સખલ શક્તિ થકી,
 વિશ્વમાં પૂર્ણ પ્રભુતાથી ગાગ્ને.

ભવપતિ પ્રભુ તને વિસ્તરી શું કહું,
 કૃતિ નથી તું થકી કાંઈ છાની;
 વિનય ભાવે તને વિનતિ હું જે કરું,
 સર્વ લેશો તમે નાશ્ય માની.

હાર તારે પ્રભુ આવી વિનતિ કરું,
 નવ કદિ ચરણથી વિમુખ કરશો,

પતિતપાવન^૧ પ્રભુ પ્રાર્થનાઓ સુણી,
વરદ^૨ શુભ હસ્ત મુજ શીર્ષ ધરશે.

યોગ્ય નથી તદ્દપિ^૩ પ્રતિપાદન પ્રભુ કરે,
પ્રેમ રાખો સદા દાસ જાણી;
હે કૃપાનાથ ઉપકાર અતિ તાકરો,
માની નિત્યે વદું નમ્ર વાણી.

રાખું અભિલાષ^૪ અવિનાશ પદ પામવા,
યોગ્યતા આપવી હાથ નારે;
સર્વ અપરાધ કરશે ક્ષમા દાસના,
સત્ય વિશ્વાસ આધાર મારે.

નમો નમો નિત્ય પ્રભુ પ્રાર્થના હું કરું,
ચિત્તમાં પ્રેમ લાવી સ્વીકારો;
સિદ્ધિ^૫ આપો સદા શુદ્ધ ઉદ્યોગમાં,
વિઘ્ન આપત્તિ સર્વે નિવારો.

૧ પાપીને પવિત્ર કરનાર. ૨ વરદાન આપનાર

૩ લોપણ. ૪ ઇચ્છા. ૫ ફતેહ.

દાસના દોષ પર રોષ નવ લાવશે,
 ભક્તનો સર્વ છે લાજ તુને;
 કામના મન તણી પૂર્ણ કરીને સદા,
 શરણુ રાખો મહારાજ મુને.

નિત્ય સાષ્ટાંગ^૧ નમો નાથ તમને કહું,
 રાખી સંપૂર્ણ પ્રભુ પ્રેમભક્તિ;
 ત્રિવિધ^૨ પુરુષાર્થ સંપૂર્ણ હું લોગવી,
 પામું તારી પ્રભુ સમિપ મુક્તિ.

ભોળાનાથ સારાભાઈ.

૧૯

ભૈરવી-રાગિણી.

મંગલ મંદિર ખોલો,
 દયામય ! મંગલ મંદિર ખોલો !

૧. આઠે અંગ સાથે. ૨. ત્રણ ભતના.

જીવનવન અતિ વેગે વટાવ્યું,
 દ્વાર ઉભો શિશુ બોળો;
 તિમિર ગયું ને જ્યોતિ પ્રકાશ્યો,
 શિશુને કરમાં લ્યો, લ્યો,
 દયામય ! મંગલ મન્દિર ખોલો !

નામ મધુર તમ રટ્યો નિરન્તર
 શિશુ સહ પ્રેમે ખોલો;
 દિવ્ય તૃપાતુર આવ્યો બાલક,
 પ્રેમ અમીરસ ઢાળો,
 દયામય ! મંગલ મન્દિર ખોલો !

નરસિંહરાવ.

૨૭

(નાથ કરે જનકો બંધ છુડાવો. એ રાગ)

પ્રભુ મારા હૃદય મંદિરે પધારો,
 સુનીતિ સુધૈર્ય વધારો. પ્રભુ ટક

કરુણા કરો સુમતિ વર માણું,
 નિંદા બુદ્ધિને નિવારો;
 ક્ષમા કરો અપરાધ વિસારો;
 બાંધ બ્રહ્મી મને તારો. પ્રભુ.

રૂપતિ જીવની આપ કરો છો,
 પાલન લાલન પ્રીતિ;
 તાડનની^૧ પણ શક્તિ તમારી,
 શાસ્ત્ર વદે છે સુરીતે. પ્રભુ.

પૃથ્વી^૨ જગને જે હગનારા,
 જીવને બાંધનકારી;
 રાખો પરા^૩ પ્રભુ મુજ મનથી,
 અંતર વિનતિ ઉતારી. પ્રભુ.

૧. સજની. ૨. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ
 અને મત્સર એ છ દુશ્મનો. ૩. દૂર.

દેવ દાનવ તેમ માનવ ક્રોધ,
 ગહન ગતિ નવ જાણે;
 નિર્બોધ ભાગ સરવ ક્રો ભજવે,
 પાત્ર નાટકનાં પ્રમાણે. પ્રભુ.

સંરક્ષણ ક્ષણ ક્ષણ તું કરે છે,
 ઉપકૃતિ ઉરમાં ન માયે;
 મહિમા તારે અહમ્મત મોટા,
 ત્રિભુવનમાં તે ગવાયે. પ્રભુ.

સ્મરજનહાર આધાર તમારો,
 તારી પાર ઉતારો,
 અમ બાળકના સ્વામિ ! સુણુંજો,
 આરતના ઉચ્ચારો. પ્રભુ.

છાયાશાસ્ત્ર સેવકરામ.

૨૧+

દીપી.

હૃદય કડિન અનં શુષ્ક જન જ્યારે,
 કૃપાધાર સહિત હો પધારે ત્યારે.
 લાગે જીવન રસહીન કદુ જ્યારે,
 ગાનઝરણુ સહિત હો પધારે ત્યારે.
 ગર્જી ગર્જીને પ્રવૃત્તિ ગુંગળાવે,
 શાંતિનાથ ! શાંતિ સહ પધારે ત્યારે.
 દીનહીન કિર ખુણે લપાય જ્યારે,
 રાજવિધિસહ^૧ પધારે ઠાર ત્યારે.
 વાસના વિપ્રલ મોહદ્રુણ વડે જ્યારે,
 કરી અંધ દીન હૃદયને ભુલાવે,
 પ્રાર્થુ હો પવિત્ર ! હું અનિદ્રનાથા^૨ !
 તેજ ગર્જનસહ હો પધારે ત્યારે.

ગાવર્ધનસાઈ એન્જનિયર

+ 'ગીતાંજલિ'નું 'ઉદમું' ગીત. ૧. રાજના
 જેવા દમામ સાથે. ૨. સર્વદા ભયત એવા પ્રભુ.

૨૨

હિંડી.

પ્રાણનાથ ! પ્રાણ પાથરું પધારે,
મહને દર્શ દેઢ આંખ મહારી ઠારે;

શોક મોહ આવરણુ પ્રભો ! વિંટાયાં,
આત્મતેજ પુજ્જ તિમિરથી છવાયાં.

શિલ પુણ્યની પિતા ! ન સ્વપ્ન ઝાંખી,
નિધનવાહી^૧ મલિનતા ઉરે શું ગાઝી !

વિપથચારી^૨ વૃત્તિ સર્વ સ્નેહસૂત્રી,
હૃદય-દેશ પિતા ! પ્રભુ ! મરુંભૂમિ !

ક્ષુદ્ર પામર અસુયા^૩ મલિન વિકાર,
ઉર ગૂંગળાવતા કંઈ વિચાર.

૧. મૃત્યુ પમાડે એવી. ૨. અવળે રસ્તે જનારી
૩ ઈર્ષ્યા.

હૃદયદંશને પિતા ! કરો બગીચો,
 મધુઝર^૧ રસેન્દુ ! પ્રેમ અમી સિંચો
 અશ્રુબદ્ધ ભક્તહૃદયની મનીષા,^૨
 પિતા ! જાણુતો તું દે અમીટ^૩ ભિક્ષા.
 કૃપામૃત સિંચી મુજ તૃષા છિપાવો,
 હું અનાથને સનાથ શું સુહાવો.

*

*

*

હૃદયનાથ ! દયાસાગરા ! પધાર્મા,
 કૃપાનાથ ! રંક ગૃહે આજ આબ્યા !
 પુનિત દિવ્ય હા ! પ્રસારી પાદધૂલિ,
 થઈ પાવન હું રંકની મદુલી.
 પ્રીતિઉમળાદા શું ઉરમાંહિ આવે,
 હૃદયનું ગળુ શું શી રીતે દળાવે ?
 સ્નેહઅશ્રુથી દહિં પ્રભુ ભિંજાવી,
 પ્રેમ-વર્ષણે પ્રભુ ! દહિં નવરાવી !

કાંપ કિલ્મિપનો? બધો કહાદી નાખું,
 પુણ્ય વાસનાની સુરભિ^૨ ઉરે છાંડું.
 હૃદય લહરીઆની મેઝા હું ગિજાવું,
 ભાવકુસુમ વેરી તાતજી રિઝાવું.
 આપ ચરણ ધરું ભેટ શું પ્રભુજી!
 લળી દેહ લળી આત્મ હું નમુંજી.
 આપ-ધેણુડાં શરીર ઉર નમાવું,
 ચરણકમલમાં પિતાજી હું રમાડું.*
 કુસુમાકર

૨૩

નોટઃ

મુજી જીવન આ પ્રભુ! તુંથી ભરું,
 બલ દે, અભિલાષ હું એહ પુરું;
 મુજ દેહ વિષે, મુજ આત્મ વિષે,
 જડ ચેતનમાં પ્રભુ વાસ વસે.

૧. દોષ. ૨ સુગંધ * પ્રથમ ખંડમાં પ્રભુને
 આમંત્રણ છે; બીજામાં આમંત્રણનો સ્વીકાર છે.

મુજ રક્ત વિષે, મુજ નાડી વિષે,
 મુજ દૃષ્ટિ વિષે, મુજ વાણી વિષે,
 મુજ તર્ક વિષે, મુજ કર્મ વિષે,
 પ્રભુ ! વાસ વસો, મુજ મર્મ વિષે.
 શિરમાં, ઉરમાં, મુખમાં, કરમાં,
 પ્રભુ ! વ્યાપી રહો મુજ અંતરમાં.
 મુજ જીવન કેરું રહસ્ય ઉંડું,
 બન પ્રેરક^૧ ચાલક શાસક^૨ તું.
 ધરીને ઉરમાં રસની પ્રતિમા—
 જહોં ઉમનિનાં સ્થિર છે મહિમા—
 સ્મરી આકૃતિ એ નિજ પિંછી ધરે,
 અનુસારજ ચિત્ર પછી ચિતરે.
 જ્યમ ચિત્રક એ મન-મૂર્તિ વડે,
 બહુ સુંદર ઉત્તમ સૃષ્ટિ રચે;
 ત્યમ જીવનના પટની ઉપરે,
 મુજ લેખન તે તુજ સાક્ષોં પુરે.

૧. પ્રેરણા કરનાર ૨ નિયમમાં રાખનાર.

મહુ ! મુદ્રિત આંકિત તું હૃદમાં,
 કૃતિએ બધી ત્વન્મય^૧ હો જગમાં;
 મુજ વર્તનથી છર્પો જે બનો રહે,
 વુજ ઉજ્જવલ રૂપનો આંખો દોંએ.

રમણભાઈ.

૨૪

તોટક.

પરમેશ્વર પૂર્ણ કૃપાલ તમે,
 નમોંએ મળો ભક્ત સમસ્ત અમે;
 વિનાતિ વિષુ સર્વ ચિતે ધરશે,
 પરિતાપ કૃપાથી બધા હરશે.
 અતિ અદ્ભુત સુંદર સૃષ્ટિ દિસે,
 સ્તુતિ પૂર્ણ તમારી કદી ન થશે.
 દશણા ઉપકાર કરો સધળે,
 નહિ જીવ થઈ કદી પાડ વળે.

જગદીશ તમે જગધારક છો,
 સહુ પ્રાણી તણા ભયહારક છો;
 જનમંડલને સુખકારક છો,
 પ્રભુ તારક તારક તારક છો.

પ્રભુ હે! પ્રભુ હે! પ્રભુ હે! પ્રભુ હે!
 અપરાધ ક્ષમા કરશે પ્રભુ હે!
 પ્રાણુમી પ્રણુમી તમને કહીએ-
 પરમાર્થનું સાધન ઘો અમને.

પ્રભુ દોષ કદાપિ ન લક્ષ ધરો,
 કરણામય દષ્ટિ કૃપાથી કરો.
 નથી કોઈ, વિના પ્રભુ, બેલી ખરો,
 મનના સહુ મંગલ અર્થ પૂરો.

ભવસાગર દુસ્તર^૧ નાથ ધણો,
 અમને શુભ આશ્રય આપ તણો;

તરીએ પ્રભુના કરણા-બલથી,
જીવતારક કોઈ, વિના તું નથી.

સહુ કિલ્મિષ^૧ કલેશ તમે હરશે,
પ્રભુમક્તિ સદા હૃદયે ભરશે;
તવ મંગલ હસ્ત શિરે ધરશે,
અભિષેક કૃપાજલથી કરશે.

જય દેવ દયાનિધિ વિશ્વપતિ,
કરણા કરી દો અમને સુમતિ;
ઉપકાર અમે પ્રભુના સ્મરોએ,
જનમંગલ કાર્ય સદા કરીએ.

પ્રભુ મંગલ મંગલ ભાવ ધરે,
ભય દુઃખ વિપત્તિ સમસ્ત હરે;
કરણામય દૃષ્ટિ કૃપાથી કરે,
મનના પ્રભુ સર્વ મનોર્થ પૂરે.

કુસુમાંગલિ^૧ પ્રેમની આ સમયે,
કરી અર્પણ નાથપદે વિનયે;
કહીએ તમને અતિ શુદ્ધ મને,
શુભ પંથ સદા સચવો અમને.

શુભકારી તમે પ્રભુ આશિષ દો,
સ્તુતિ પ્રાર્થન માની કૃપા થકી દ્યો;
નિજ દાસ તણો પ્રભુ હાથ યહો,
પરમેશ સદૈવ પ્રસન્ન રહો.

ભોળાનાથ સારાભાઈ.

૨૫

દીગી.

પ્રભુ ! પરમ પ્રાણુ ! આપ છો અનન્ત,
આપ વાસ હૃદય હૃદય ને દિગન્ત.

૧ કુક્કનો ખોળા.

દૃષ્ટિ અંતરે ઉતારે તેજ જોવા,
અંધકારની અનિષ્ટ છાપ ધોવા.

ભૂમિ વારિ તેજ ગગન વળી વાયુ,
જગત પંચભૂતથી બધું રચાયું.

દયા એજ આપની પ્રભુ! અમાપ,
પડે હૃદય હૃદય એ પ્રતાપી છાપ.

મળે પાપ પછી સમય ફળ સુધીનો,
ક્ષમા પ્રાર્થીને પુનિત એ થવાનો.

ક્ષમા આપની અગાધ સર્વ સ્થાને,
શુદ્ધ પાપ—તાપ—કર્મથી થવાને.

નયન આસપાસ સૃષ્ટિને વિલોકે,
કૃતિ અદ્ભુત અનેક જોઇ થાકે.

આપ ધ્યાનનું અસીમ સુખ સેવા,
પ્રભુ! ધર્મ એ શીખી પ્રસાદ ભેવા.

પ્રાણી માત્ર આપનુંજ એક રૂપ,
 કેમ સેવું એ ન આપનું સ્વરૂપ ?
 દયા દાન ક્ષમા ધર્મ પ્રાણુમેવા,
 જીવન દેવી હૃદય દેવી અત્ર રહેવા.
 પ્રભુ ! આપનાં અગાધ કલાશક્તિ,
 પ્રેરતાં અનેક સહગુણો સુવૃત્તિ.
 બળુ' જ્ઞાનતેજ જગતમાં સુહાતુ',
 રમું એ પવિત્ર તેજમાં સદા હું.

રુનેહુજયોતિ.

૨૬

(મહિદીપ છંદની આસ)

દીનનો દયાળ છોડી કેને શરણ મળિં-ધ્રુવ.
 માત તાત જાણી પ્રભુ, ચરણપ્રતિ ધાઉં;
 પામીને પ્રસાદ પૂર્ણ કૃતિ કૃતાર્થ યાઉં-દીનનો.

નીતિ-ભક્તિરૂપ પુણ્ય તીર્થમાં હું નાહું;
 પરમ ઇષ્ટ^૧ શ્રદ્ધાની હું સ્તુતિ ગુણ ગાઉં-દીનનો.
 પ્રભુ કૃપાનિધાનની^૨ હું પૂર્ણ કૃપા આહું;
 સંકટ સમય નાથ પાલવ^૩ હું સાહું.-દીનનો
 નમો નમો પરાતપરા^૪ હું તારે ચરણ આવું;
 પ્રેમ પુણ્ય અંજલ^૫ પ્રભુપદે વધાવું-દીનનો

ભોજાનાથ સારાભાષ

૨૭ x

નિવેદન તમ પ્રતિ ઓ મ્હારું
 અંતર અંતરની નિર્મલતા છેદન કરજો,
 હો નાથ ! નિવેદન તમ પ્રતિઓ મ્હારું.

૧. ઈચ્છેલો, વહાલો. ૨. મહેરબાનીના ભંડાર
 ૩. પાલવ, વચ્ચનો છેડો. ૪. શ્રેષ્ઠ પરમેશ્વર.
 ૫. ખાખો.

“ ગીતાંજલિ ” નું ૩૬ મું ગીત.

બલ અર્પો સુખ સહેજે સહવા,
 બલ અર્પો દુઃખ સહેજે સહવા,
 સ્મિત વિદ્યસિત વદને હું ઉપેક્ષું^૧
 પ્રબલ વેગ સુખ દુઃખનાઃ
 દાતા ! એવું બલ યાચું,
 નિવેદન તમ પ્રતિ એ મ્હારું.

એવા પરઉપદારો દ્વારા
 પ્રેમ સરલ મમ કરું હું પ્યારા !
 ક્ષુદ્ર અબલ જનને ન ઉપેક્ષું
 સમઘને^૨ શિર નહિ નામુંઃ
 દાતા ! એવું બલ યાચું,
 નિવેદન તમ પ્રતિએ મ્હારું.

તુચ્છ વાતથી પર^૩ કક્ષાએ
 રાખું મમ મન દિને નિશાએ,

તમ ચરણે મમ શુભ ગુણ અપુ
 અચલ પ્રેમ શ્રદ્ધાએ,
 દાતા ! એવું બલ યાચું,
 નિવેદન તમ પ્રતિએ મહારં.

ગોવર્દ્ધનભાઈ એન્જિનિયર.

૨૮

“ દયાસિધુ ત્હારે બારણું પુકારું દીનબાલ-એ ચાલ ”
 (રાગ મહાડ !)

પ્રેમલ જ્યોતિ ત્હારો દાખવી,
 મુજ જીવનપંથ ઉગળ. પ્રેમલ
 દૂર પડ્યો નિજ ધામથી હું,
 ને ઘેરે ધન અંધાર,
 માર્ગ સજ્જે નવ ઘોર રજનિમાં,
 નિજ શિશુને સંભાળ.
 મહારો જીવનપંથ ઉગળ. પ્રેમલ

ડગમગતો પગ રાખ સ્થિર મુજ,
 દૂર નજર છો ન જાય;
 દૂર માર્ગ જોવા લોભ લગીર ન,
 એક ડગલું ખસ થાય,
 મ્હારે એક ડગલું ખસ થાય— પ્રેમલ૦

આજ લગી રહ્યો ગર્વમાં હું, ને
 માગી મદદ ન લગાર,
 આપણે માર્ગ જોઈને ચાલેલા,
 હામ ધરી મૂઠ ખાળ;
 હવે માગું તુજ આધાર. પ્રેમલ૦

બબકબર્યા તેજથી હું લોભાયો,
 ને બય છતાં ધર્યો ગર્વ;
 વીત્યાં વર્ષોને લોપ સ્મરણથી,
 સ્ખલન થયાં જે સર્વ;—
 મ્હારે આજ થકી નવું પર્વ. પ્રેમલ૦

ત્હારા પ્રભાવે નિભાવ્યો મ્હને પ્રભુ!
 આજ લાગી પ્રેમ ભેર,
 નિશ્ચે મ્હને તે સ્થિર પગત્રેથી
 ચલવી પહોંચાડશે ઘેર,
 દાખવી પ્રેમલ જ્યોતની સેર. પ્રેમલઠ
 કદમ? ભૂમિ કળણુર ભરેલી,
 ને ગિરિવર કેરી કરાડ,
 ધસમસતા જળકેરા પ્રવાહો,
 સર્વ વટાવી કૃપાળ
 મુને પહોંચાડજે નિજદાર. પ્રેમલઠ
 રજનિ જશે, ને પ્રભાત ઊજળશે,
 ને સ્મિત કરશે પ્રેમાળ,
 દિવ્ય ગણોનાં વદન મનોહર,
 મહારે હૃદય વશ્યાં ચિરદાળ,
 જે મહેં ખોયાં હતાં હાણુવાર. પ્રેમલઠ
 નરસિંહરાવ.

૧ હાદવ. ૨ ખૂંચી જવાય એવી જમીન.

૨ :

સુંદર શિવ મંગલ ગુણ ગાઢ ઈશ્વરા,
વિભુવર ભવભયહારક, નમું મહેશ્વરા-સુંદરંધ્રુવ.

મધુર કુસુમ વિશે રમે ગંધ સુંદરા,
કૌમુદિ મુદપ્રદા ઉષા મનોહરા,
મૃદુલ કંઠ કોટિલરવ શ્રવણસુખકરા;-
સહુમાં વસતી હસતી
પ્રતિફલિતા^૧-શી લલિતા-સુંદરતા

દુર્ગ જગદ્ધરા-સુંદર૦

વિપ્રલંબી^૨ વિપયમોહની^૩ મધુસ્વરા
દિવ્યધામપંથ જતાં આવી વિપધરા,
વિપથ દોરવા મથે અહો દયાકરા!

૧. પ્રતિબિંબ ઉત્પન્ન કરે એવી. ૨. ઠગનારી.

૩. મૃદુ બનાવનારી માયા.

ક્ષણુ તે, હૃદયે, બળ દે,

કર ધરી આ-પરિહરવા-મધુરવા-

મોહનીસુરા-સુંદર૦

વિમલ સાધુહૃદય વિશે ત્રિપદજલધરા,^૧

વ્યાપી હમે સત્ય દૃષ્ટિ ધનતિભિરકરા,^૨

તે સમે વિશુદ્ધ પ્રેરી જ્ઞાનરવિંકરા,^૩

કરુણા ધરીને, પ્રરીને,

હરી તમને^૪, સદાયમને^૫, મનગગને,

શાંતિ દે સ્થિરા.-સુંદર૦

નરસિંહરાવ.

૧. ત્રિપત્તિ રૂપી વાદળો ૨. ઘાટ અંધકાર
ફેલાવનાર. ૩. જ્ઞાનરૂપી રવિનાં કિરણ ૪. અંધ-
કારને. ૫. દયાળુ દીક્ષથી.

૩૦ *

આંતર મમ વિકસિત કર આંતરતર હે !
 નિર્મલ કર ઉજ્જવલ કર સુંદર કર હે !
 જાગ્રત કર 'હિત' કર નિર્ભય કર હે !
 મંગલ કર નિરક્ષર નિઃસંશય કર હે !

આંતર૦

યુક્ત કર હે સદ્ગુની સગે,
 મુક્ત કર હે બન્ધ;
 સંચાર કર સકલ કર્મે

શાંત જે તવ હૃદ. ૩

ચરણપદે મમ ચિત્ત નિષ્પન્દિત^૪ કર હે !
 નંદિત^૫ કર, નંદિત કર, નંદિત કર હે !
 આંતર મમ વિકસિત કર, આંતર તર હે !

સ્વીન્દ્રનાથ ટાગોર.

* બંગાળી “ ગીતાજલ્પિ ” નું ૫^{મું} ગીત
 લગભગ મૂળ રૂપમાં જ.

૧. તત્પર, તૈયાર. ૨. આજસંસ્કૃતિ.

૩. આશય. ૪. સ્થિર. ૫. આનંદિત.

૩૧.

શિખરિણી.

પ્રભો અંતર્યામી,^૧ જીવન જીવના દીનશરણા,^૨
 પિતા માતા બંધુ, અનુપમ સખા^૩ હિતકરણા;
 પ્રભા^૪ કીર્તિ કાંતિ, ધન વિભવ^૫ સર્વસ્વ જનના,
 નમું છું વંદું છું, વિમલમુખ સ્વામી જગતના.
 સહુ અહભુતોમાં, તુંજ સ્વરૂપ અહભુત નીરખું,
 મહાજ્યોતિ જેવું નયન શશી ને સૂર્ય સરખું;
 દિશાની ગુફાઓ, પૃથિવી ઉંડું આકાશ ભરતો,
 પ્રભો તે સાથીયો, પર^૬ પરમ^૭ તું દૂર ગિડતો.
 પ્રભો તું આદિ છે, શુચિ^૮ પુરુષ પુરાણ^૯ તુંજ છે,
 તું સૃષ્ટિ ધારે છે, સૃજનપ્રલયે^{૧૦} નાથ તુંજ છે;

૧. અંતરમાં રહેનાર-મનની વાત જાણનાર.
 ૨. ગરીબને આશ્રય આપનાર. ૩. મિત્ર ૪. તેજ.
 ૫. ઐશ્વર્ય-મોટાઈ ૬. સિન્ન-જુદો ૭. શ્રેષ્ઠ
 ૮. પવિત્ર. ૯. જ્ઞાનો ૧૦. ઉત્પત્તિ અને નાશ

અમારા ધર્મેતિ, અહરનિશ^૧ ગોપાલ તુંજ છે,
 અપાપી પાપીનું, શિવસદન^૨ કલ્યાણ તુંજ છે.
 પિતા છે એકાદ્રી,^૩ જડ સકળ ને ચેતન તણો,
 ગુરુ છે મોટો છે, જનકુલતણો પૂજ્ય તું ધણો;
 ત્રણે લોકે દેવા, નર્થી તુંજ સમેા અન્ય ન થશે.
 વિભુરાયા^૪ તુંથી, અધિક પછીં તો કોણુજ હશે ?
 વસે અહ્માંડોમાં, અમ હર વિષે વાસ વસતો,
 તું આધેમાં આધે, પણ સમીપમાં નિત્ય હસતો.
 નમું આત્મા ઢાળી, નમન લગતી દેહ નમજે,
 નમું કોટી વારે, વળીં પ્રભુ નમસ્કારજ હજે.
 અસત્યો માંહીથી, પ્રભુ પરમ સત્યે તું લઈ જા,
 ઉંડા અંધારેથી, પ્રભુ પરમ તેજે તું લઈ જા;
 મહા મૃત્યુમાંથી, અમૃત સર્મીયે નાથ લઈ જા,
 તું હીણો^૫ હું છું તો, તુંજ દરસનાં^૬ દાન દઈ જા.

૧. રાતદિવસ ૨. કલ્યાણનું કેદાણું. ૩. એકસો.
 ૪. સર્વવ્યાપી રાજા ૫. વિનાનો. ૬. દર્શનનાં.

પિતા પેસો આમે, જગત વીંટતો સાગર :હે,
અને વેગે પાણી, સકળ નદનાં તે ગમ વહે;
વહો એવી નિત્યે, મુજ જીવનની સર્વ ઝરણી,^૧
દયાના મુખ્યોના, તુજ પ્રભુ મહાસાગર ભણી.

થતું જે કાયાથી, ઘડીક ઘડી વાણીથી કિયરું,
કૃતિ ધંદિયોની, મુજ મન વિષે ભાવજ સમરું,
સ્વભાવે બુદ્ધિથી, શુભઅશુભ જે કંઈક કરું;
ક્ષમા દષ્ટે જે જે, તુજ ચરણમાં નાથજી ધરું.

નહાનાશાલ.

૩૨

મારાં નયણાંની આગસરે, ન નિરખ્યા હરિને જરી;
એક મટકું ન માંડયુંરે, ન ઠરિયાં ઝાંખી કરી.
શોક મોહના અગ્નિરે તપે, તેમાં તપ થયાં;
નથી દેવનાં દર્શનરે કીધાં, તેમાં રક્ત^૨ રહ્યાં.

પ્રભુ સધળે વિરાજેરે સૃજનમાં સભર^૧ ભર્યા;
 નથી આજુ પણ ખાલીરે, ચરાચરમાં^૨ ઉભર્યા.
 નાથ ગગનના જેવા રે, સદા મને છાઈ રહે;
 નાથ વાયુની પેઠે રે, સદા મુજ ઉરમાં વહે.
 જરા ઉઘડે આંખડલી રે, તો સંમુખ તેહ તદા,
 અક્ષ અક્ષાંડ અળગારે, ધટીયે ન થાય કદા;
 પણ પૃથ્વીનાં પડળો રે, શી ગમ તેને ચેતનની?
 જીવે મો વર્ષ ધ્રુવડ રે, ન ગમ તોયે કંઈ દિનની.
 સ્વામી સાગર સરિખારે, નજરમાં ન માય કદી;
 જીભ શાષ્ટીને વિરમે રે, વિરાટ વિરાટ વદી.
 પેલાં દિવ્ય લોચનિયાં રે પ્રભુ ! ક્યારે ઉઘડશે ?
 આવાં ધોર અંધારાં રે ! પ્રભુ ક્યારે ઉતરશે ?
 નાથ ! એટલી અરજ રે, હિપાડો જડ પડદા;
 તેનાં ! નિરખો જિંદગી રે, હુરિવર દરમે^૩ સદા.

આંખ ! આજન છાંટે રે, હરે એક જાંખી કરી,
એક મટકું તો માંડે રે, હૃદય ભરી નિરખે હરિ.

નહાનાસાલ.

૩૩

ગઝલ.

જ્યાં જ્યાં નજર મારી હરે યાદી ભરી ત્યાં આપની;
આંસુ મહોંએ આંખથી યાદી ઝરે છે આપની !
જોડે અહીં ત્યાં આવતી દરિયાવતી મીઠી લહર;
તેની ઉપર ચાલી રહી નાજુક સવારી આપની !
તારા ઉપર તારાતણાં ઝૂમી રહ્યાં જે ઝૂમખાં;
તે યાદ આપે આંખને ગેળી કચેરી આપની !
આ ખૂનને ચરખે અને રાતે હમારી ગોદમાં,†
આ દમખદમ^૨ ખોલી રહી ઝીણી સિતારી આપની.

* દિવસની હાહમારીમાં અને રાત્રિની
શાંતિમાં. † શ્વાસોચ્છ્વાસે, ઠાણ ઠાણ.

આકાશથી વર્ષાવતા છે ખંજરો દુસ્મન બધા;
 યાદી બનીને ઢાલ ખંચાઈ રહી છે આપની !
 દેખી ગુરાઈ ના ડરે હું, શી ફિકર છે પાપની ?
 ધોવા ગુરાઈને બધે ગંગા વહે છે આપની !
 જ્યાં જ્યાં મિલાવે હાથ ચારો ત્યાં મિલાવી હાથને
 અહંશાનમાં^૧ દિલ ઝુકતું, રહેમત^૨ ખડી ત્યાં આપની !
 પ્યાર^૩ નજીને પ્યાર કેઈ આદરે છેદતી સફર;
 ધાવાઈ યાદી ત્યાં રડાવે છે ગુદાઈ આપની !
 જૂનું નવું જાણું અંતે રોકે હમું તો તે બધું;
 જૂની નવી ના કાંઈ લાગુ એક યાદી આપની !
 ભૂલી જવાતી છે બંધી લાખો કિતાબો^૪ સામટી;
 જોયું ન જોયું છે બને જો એક યાદી આપની !
 દિસ્મત^૫ કરાવે ભૂલ તે ભૂલો કરી નાંખું બધી !
 છે આખરે તો એકલી ને એક યાદી આપની !
કલાપી.

૧. ઉપકારમાં.   ૨. મહેર.   ૩. આપડીઓ.
 ૪. નશીબ.

ખાંડ-૩

૧

મૂકં કરોતિ વાચાલં પંગું લઙ્ઘયતે ગિરિમ્ ।

યત્કૃપા તમહં વંદે પરમાનંદમાધવમ્ ॥

જેની કૃપા મૂળાને વાચાળ બનાવે છે, અને
પાંગળાને પર્વત ઓળંગવાને શક્તિમાન કરે
છે તેવા પરમાનંદ સ્વરૂપ પરમાત્માને હું
નમસ્કાર કરું છું.

૨

યં બ્રહ્માવરુણેન્દ્રહદમસ્તઃ સ્તુન્વન્તે દિદ્યૈઃ સ્તવૈઃ

વેદૈઃ સાંગપદક્રમોપનિષદૈર્ગાયન્તિ યં સામગાઃ ।

ધ્યાનાવસ્થિત તદ્ગતેન મનસા પશ્યન્તિ યં યોગિનોઃ

ચસ્યાન્તં ન વિદુઃ સુરાસુરગણા દેવાય તસ્મે નમઃ ॥

જેની શ્રદ્ધા, વરુણ, ઈન્દ્ર, રૂદ્રો અને મરુતો
દિવ્ય સ્તોત્રો વડે સ્તુતિ કરે છે; જેનું સામ-
વેદમંત્ર ગાનારા ઋષિઓ અંગ, પદ, કંઠ

અને ઉપનિષદ સહિત વેદોથી ગાન કરે છે; જોતો મહાન યોગી પુરુષો ધ્યાનનિમગ્નાવસ્થામાં એકાગ્ર ચિત્તથી સાક્ષાત્કાર કરે છે, અને દેવ અને દાનવોના સમૂહથી પણ જોતો અન્ત કૃણી શકતો નથી એવા પુરમાત્માને નમસ્કાર હો.

૩

યં શિવાસ્સમુપાસતે શિવ इति ब्रह्मते वेदाम्बितनो
 बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तन्ति नैयायिकाः ।
 अहमित्यथ जैनशासनरताः कर्तन्ति भीमांसकाः
 सोऽयं नो विदधातु वाञ्छितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः ॥

જોતો શિવના ઉપાસકો 'શિવ,' વેદાન્તીઓ 'બુદ્ધ,' બૌદ્ધો 'બુદ્ધ,' પ્રમાણુકુશળ નૈયાયિકો 'કર્તા,' જૈન ધર્મવાળાઓ 'અહમ્' અને ભીમાંસકો 'કુર્મ' એવા નામથી ઉપાસે છે, તે ત્રણ ભોક્તો નાથ શ્રી હરિ અમને વાંછિતફળ આપે.

અસિતગિરિસમં સ્યાત્ કજલં સિંધુપાત્રે
સુરતરુવરશાસ્ત્રા લેખિની પત્રમુર્ધી ।

લિખ્તિ, યદિ ગૃહીત્વા શારદા સર્વ કાલં
તદપિ તવ ગુણાનામીશ પારં ન યાતિ ॥

મહાસાગરરૂપી ખડિયામાં નીલગિરિ પર્વ-
તના બેટાનું કાળજી હોય, શ્રેષ્ઠ દેવી કલ્પવૃક્ષની
શાખાની કલ્પમ ખનાવી હોય અને તે કલ્પમ
મહાલુ કરીને પૃથ્વીરૂપી કાળજી પર સાક્ષાત્ સર-
સ્વતી દેવી સર્વકાળ લખ્યા કરે તોપણ હે
નાથ ! તારા ગુણોનો પાર આવે તેમ નથી.

સત્યવ્રતં સત્યપરં ત્રિસત્યં સત્યસ્ય મૂલં નિદિતં ચ સત્યે ।
સત્યસ્ય સત્યં કૃતસત્યનેત્રં સત્યાત્મકં ત્વાં શરણં પ્રપદ્યે ॥

હે સત્યસંકલ્પ ! હે સત્યથી પણ શ્રેષ્ઠ ! હે
ત્રણે કાળમાં સત્યસ્વરૂપ ! હે સત્યના ઉત્પ-

સ્થિતિ આને સત્યનાંજ રહેનારા ! હે સત્યના
પણ સત્યરૂપ ! હે યત આને સત્યરૂપ દૃષ્ટિપ્રાણા
આને હે સત્યના આત્મસ્વરૂપ ! હું તારે
શરણે આર્થ્યો છું.

૬

ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ ત્વમેવ વન્ધુશ્ચ સહો ત્વમેવ
ત્વમેવ વિદ્યા ક્રષેણ ત્વમેવ ત્વમેવ સર્વે મમ દેવદેવ ॥

તમેજ અમારા માતા છો અને તમેજ
પિતા છો, તમેજ અમારા બંધુ છો અને
સખા પણ તમેજ છો, તમેજ અમારો વિદ્યા
અને દ્રવ્ય પણ તમેજ છો હે દેવના દેવ !
તમેજ અમારું સર્વસ્વ છો.

૭

ૐ સહનાયકતુ સહનૌ મુનત્તુ સહ વીર્ય કરવાયકૈ ।
નેજસ્તિનાવધીતમતુ મા વિદ્વિષાયકૈ ॥

ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ।

પરમેશ્વર વિદ્યાના પ્રકાશ વડે અમારું
 બંનેનું, એટલે ગુરુશિષ્યનું સાથે રક્ષણ કરો,
 વિદ્યાના પ્રાપ્તિ પ્રકાશ વડે અમારું બંનેનું સાથે
 પાલન કરો, અમે બંને વિદ્યારૂત સામર્થ્યને
 સંપાદન કરીએ, અમારા બંનેનું અધ્યયન
 નિરંતરી થાઓ અને અમે બંને પરસ્પર
 તેષ ન કરીએ.

૮

सर्वत्र सुखिनः सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः ।
 गर्वे भ्रामि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखमानुषान् ।

આ જગતમાં સઘળાં સુખી થાઓ, સદા
 નિર્વિકાર થાઓ, સઘળા કલ્યાણને મેળવો આ
 પ્રાપ્તિ પાશુ દુઃખી ન રહો.

અમ'કે	રસ	૫૫૬
૧૮૦	સુખદુઃખ	૧૮૬
	ઢાળ : હરિ ત્રેણુ-વાય છે રેહો વનમાં.	
૩૯૦	સૂનાં સૂનાં સ્નેહધામ	૪૨૨
	ઢાળ : આશાભર્યાં. તે અમે આનિયાં, ને મહારે બહાલે રમાડેલ રાસ રે, આવેલ આશા ભર્યા રે.	
૩૯૩	સ્વપ્નાં	૪૦૦
૪૨૨	હતો	૪૫૭
	ઢાળ : મીઠું ગોરસ લ્યો, ગોરસ લ્યો.	
૪૨૬	હરિનાં દર્શન	૫૬૬
	ઢાળ : શિખ સાસૂલ દે છે રે કે વહૂલ ! રહો ઢંગે.	
૭	હૈયાનાં હેત	૮
	ઢાળ : ખ્યારાંને પારણે સોનાનાં ઘોર.	
૩૩૩	હૈયાનું હોઠલું	૩૫૫
	ઢાળ : હો ! મહારી વાડીમાં લીંબુનાં ઝાડ છે.	

